

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ АРХЕОЛОГІЇ

**АРХЕОЛОГІЧНІ
ДОСЛІДЖЕННЯ
В УКРАЇНІ
2015**

КИЇВ * 2016

УДК 904(477)
ББК Т4(4УКР)2/4я43
А-87

Головний редактор
БОЛТРИК Юрій Вікторович, канд. іст. наук

Редакційна колегія
БУЙСЬКИХ Алла Валеріївна, д-р іст. наук
ГОРБАНЕНКО Сергій Анатолійович, канд. іст. наук
ЗАЛІЗНЯК Леонід Львович, д-р іст. наук, проф.
ІВАКІН Гліб Юрійович, член-кореспондент НАН України, проф.
КРИЖИЦЬКИЙ Сергій Дмитрович, член-кореспондент НАН України
КУЛАКОВСЬКА Лариса Віталіївна, канд. іст. наук
МОЦЯ Олександр Петрович, член-кореспондент НАН України, проф.
ОТРОЩЕНКО Віталій Васильович, д-р іст. наук, проф.
ПОТЄХІНА Інна Дмитрівна, канд. іст. наук
СКОРИЙ Сергій Анатолійович, д-р іст. наук, проф.
СУПРУНЕНКО Олександр Борисович, канд. іст. наук
ТЕРПИЛОВСЬКИЙ Ростислав Всеволодович, д-р іст. наук, проф.
ЧАБАЙ Віктор Петрович, член-кореспондент НАН України, проф.

*Затверджено до друку Вченою радою
Інституту археології НАН України*

Прийм матеріалів:
Польовий комітет ІА НАН України
просп. Героїв Сталінграда, 12
м. Київ 04210
тел. (044) 254-11-37, 254-11-66
факс (044) 418-33-06

*Виходить за підтримки
ВГО «Спілка археологів України»*

А-87 Археологічні дослідження в Україні 2015. — К.: Стародавній Світ, 2016. — 272 с.
ISBN 978-966-2608-32-8

Видання є щорічником, який готується до друку Польовим комітетом Інституту археології НАН України. Містить інформаційні повідомлення про роботу археологічних експедицій поточного польового сезону.

Стане в нагоді науковцям, студентам і всім, хто стежить за розвитком сучасної української археологічної науки.

УДК 904(477)
ББК Т4(4УКР)2/4я43

В оформленні обкладинки використано фото городища Червоний Маяк на Херсонщині і знахідок із нього; фото *О.С. Дзюладзе*

ISBN 978-966-2608-32-8

© Інститут археології НАН України, 2016
© Автори статей, 2016

Редактор: *І.В. Черновол*; оформлення обкладинки: *А.В. Панікарський*; верстка: *С.А. Горбаненко*

ПП «Видавництво «Стародавній Світ»
тел.: (044) 599-34-43
e-mail: books@ancientry.org
www.ancientry.org

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3991 від 24.02.2011 р.

Підписано до друку 16.12.2016 р. Формат 60 × 84 1/8. Папір офсетний.
Друк офсетний. Гарнітура Antiqua. Ум. друк. арк. 32,3.
Тираж 300 прим. Зам. № 16-12.

В.С. Аксьонов

ДОСЛІДЖЕННЯ ВЕРХНЬО-САЛТІВСЬКОГО КАТАКОМБНОГО МОГИЛЬНИКА

Спільна експедиція Харківського історичного музею імені М.Ф. Сумцова та Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна проводила роботи на катакомбному могильнику біля с. Верхній Салтів Вовчанського р-ну Харківської обл. Роботи велися одночасно на двох ділянках могильника — на східному схилі Нетечинського яру, де розташований Верхньо-Салтівський IV могильник та на західних схилах правого берега Печенізького водосховища біля безіменного яру, де знаходиться Верхньо-Салтівський III могильник. На північній ділянці Верхньо-Салтівського могильника (далі ВСМ) IV було досліджено три катакомби (№ 126, 127, 129), дромос незакінченої катакомби (№ 128), дромос катакомби № 131 (поховальна камера не була досліджена за браком часу) та поховальна камера катакомби № 131. Поховальна камера катакомби № 131 була розкопана зверху, дромос — за браком часу не був досліджений. У дромосах катакомб № 127, 129, 130 були простежені сліди повторного проникнення до поховальних камер, у вигляді фіксації ходу повторного проникнення, котрий перерізав дромос у тій його частині, що знаходилась перед поховальною камерою.

У дромосі катакомби № 126 сліди повторного проникнення до поховальної камери у вигляді ходу повторного проникнення не були зафіксовані, проте кістяки трьох людей (чоловіка, жінки, дитини), що знаходилися у поховальній камері, були навмисне зруйновані, а біля входу до камери лежав на боку горщик, котрий потрапив сюди з камери. Серед людських решток було знайдено 7 астрагалів, скляне намисто, два бронзових дровових браслети (рис. 1, 25), бронзові бубонці, елементи поясної гарнітури (рис. 1, 1–7) та штамповані бляшки, що прикрашали реміні взуття.

У поховальній камері катакомби № 127 було знайдено рештки молодої жінки. Не дивлячись на те, що у дромосі був хід повторного проникнення до поховальної камери, кістяк жінки знаходився в анатомічному

порядку. На кістяку жінки знайдено деталі одягу (гудзики), бубонці, елементи поясної гарнітури (рис. 1, 9–12) та перстень (рис. 1, 8). У правому ближньому куті камери були розчищені металеві деталі дерев'яного сагайдака, залізний гачок від стрілкового пояса (рис. 1, 13), чотири залізні наконечники стріли (рис. 1, 14). Тут само лежали дві кістяні кінцеві бокові накладки від складного лука (рис. 1, 15). За головою жінки стояла глиняна кружка, поряд з якою лежали залишки м'ясної жертвовної їжі у вигляді великої трубчатої кістки молодого бичка.

У поховальній камері катакомби № 129 були зафіксовані навмисне зруйновані залишки кістяка дорослого чоловіка. Серед кісток якого знайдено п'ять бронзових бубонців, бронзова дротова спіралеподібна пронизка та елементи поясної гарнітури (бляшки, наконечник) (рис. 1, 22–24).

Поховальна камера катакомби № 131 містила рештки чотирьох людей (чоловіка, жінки, підлітка та дитини). Кістяки людей були навмисне зруйновані у давнину та переміщені до правої (південної) частини поховальної камери. На підлозі камери знайдено два астрагали, скляні намистини, намистини з сердоліку та роговики, два бронзових дровових браслети, три сережки (рис. 1, 17, 18), вісім литих бубонців, перстень (рис. 1, 20), дзеркало (рис. 1, 16), гудзики, черешковий ніж, поясна пряжка (рис. 1, 19) та підвіска зі стулки морського моллюска з сімейства кардіід (серцевидка їстівна) (рис. 1, 21).

Знайдений поховальний інвентар дозволяє датувати досліджені катакомби початком — третьою чвертю IX ст. н. е.

Роботи на ВСМ-III мали охоронний характер. Метою цих робіт було дослідження західної ділянки могильника, у бік якої розширюється сучасне кладовище. Тут були закладені два розкопи загальною площею 40 м². Розкопи знаходилися у кількох метрах на північ та на схід від уже дослідженої катакомби № 28 (розкопки В.Г. Бородуліна у 1994 р.) та були пов'язані з розкопом В.В. Колоди 1997 р. єдиною сіткою координат.

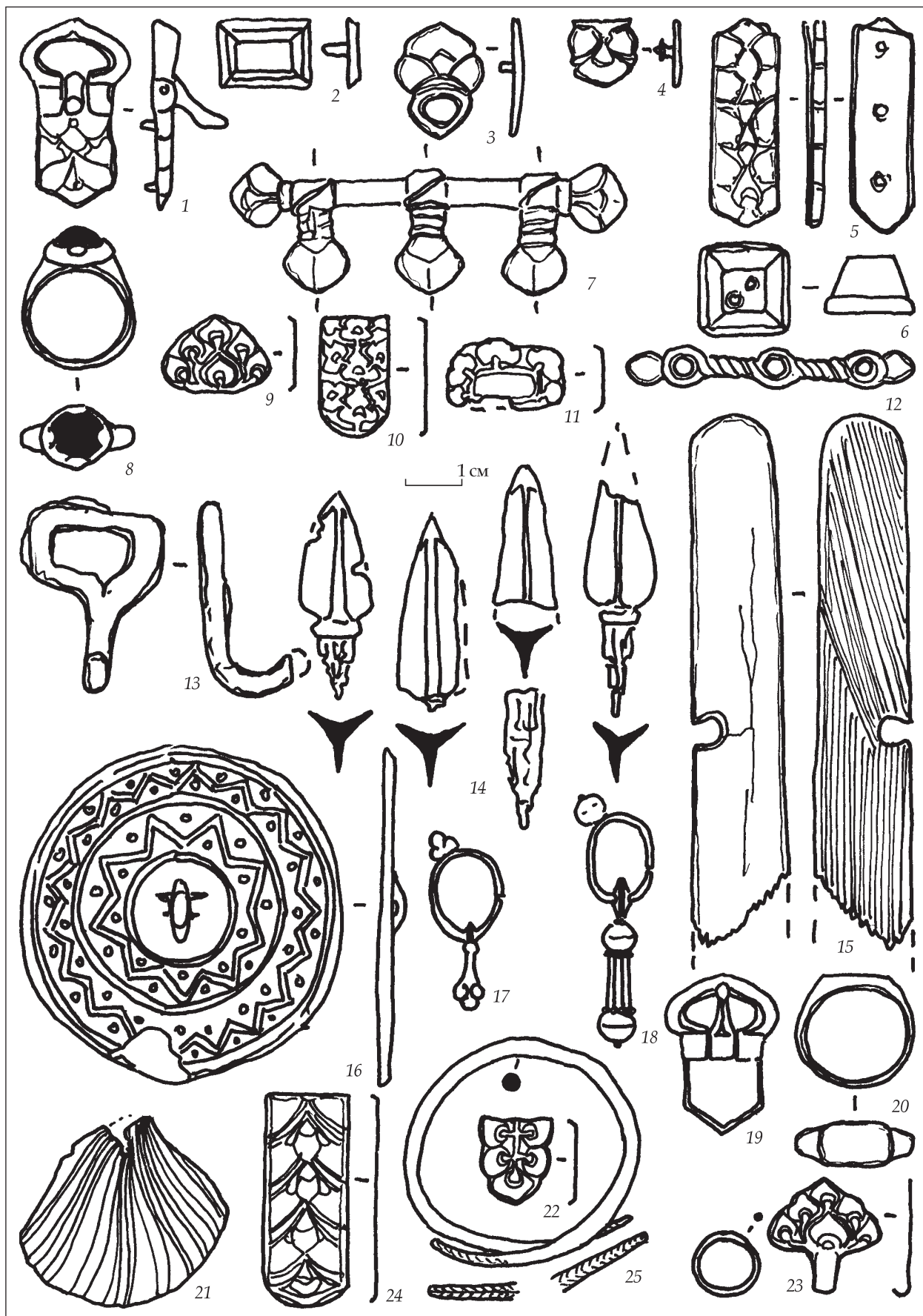

Рис. 1. Інвентар з катакомб ВСМ-IV: 1 – 7, 25 – катакомба № 126; 8 – 15 – поховання № 127; 16 – 21 – катакомба № 131; 22 – 24 – катакомба № 129 (1 – 7, 16, 17, 19, 20, 25 – бронза; 8 – 12, 18 – метал білого кольору; 13 – 14 – залізо; 15 – кістка; 21 – мушля)

нат. У площі розкопів поховальні споруди салтівського часу не були виявлені. В обох розкопах були зафіксовані лише залишки німецьких ходів сполучення часів Другої світової війни. Таким чином, досліджена у

1994 р. В.Г. Бородуліним катакомба № 28 фіксує західний кордон Верхньо-Салтівського III могильника, основна територія якого знаходиться нижче по схилу у бік берега Печенізького водосховища.

В.В. Колода

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОБЛИЗУ с. МОХНАЧ

Середньовічна археологічна експедиція Харківського національного педуніверситету ім. Г.С. Сковороди продовжила вивчення городища у с. Мохнач Зміївського р-ну Харківської обл. та селища Мохнач П за 3,5 км на північ останнього. Роботи, що проводились на городищі, були зосереджені на вивченні великого (північного) двору, що відноситься до салтівської археологічної культури (друга половина VIII – середина X ст. н. е.). Розкопками було розширено розкоп X (527 м²) та розкоп XI (132 м²), що

збільшило загальну вивчену площу цього дворища до 6649 м².

Потужність культурного шару розкопу X сягала від 20 см (на сході) до 60–80 см у західній частині (на схилі). У салтівському культурному горизонті інколи траплялися артефакти скіфського та нового і новітнього часів. Серед салтівських артефактів переважають уламки гончарного посуду. Індивідуальних знахідок – не багато. Серед них привертають увагу знаряддя праці (залізні ножі, шильця та уламок чересла), а також

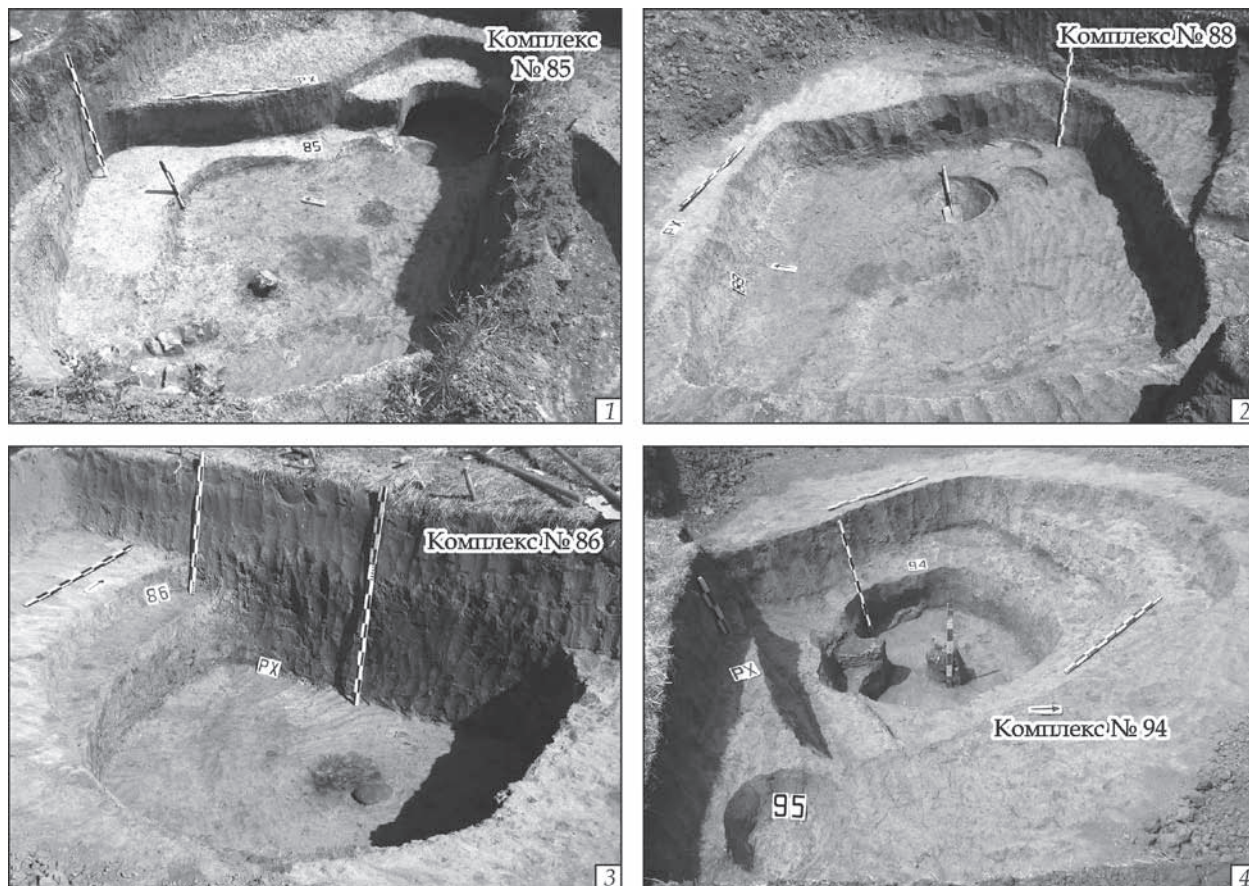

Рис. 1. Мохнач, 2015 р.